

Література

1. Гребенюк Н.Є. До проблеми виконавської творчості у класі камерного співу // Музичне мистецтво і культура. – Науковий вісник. Вип.4, Книга 1. – Одеса: Друк, 2003. – С.155-165.
2. Косяк Л.І. Тести з перевірки знань студентів щодо питань формування вокальної культури: Методичні рекомендації. – Кривий Ріг, 2004. – 19 с.
3. Маруфенко О.В. Формування вокально-слухових навичок майбутнього вчителя музики /автореферат канд. дис-ції. – К., 2006. – 20 с.

Т.А. Садова

ДИДАКТИЧНІ ЗАСАДИ ОРГАНІЗАЦІЇ ПІЗНАВАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СТУДЕНТІВ

В статтє раскрывається взаимосвязь учебной и познавательной деятельности студентов, определяются особенности учебной деятельности студентов с позиций деятельностного подхода.

In article the interrelation educational and knowledge activity of the students is opened, the features of educational activity of the students from positions activity approach are determined.

Для ефективного виконання педагогічних функцій майбутньому педагогу важливо не лише усвідомлювати зміст і структуру педагогічної діяльності, а й володіти певною системою професійно важливих умінь, необхідних для її реалізації. Основними з них, за визначенням учених, є гностичні, конструктивні, організаторські, комунікативні тощо. Гностичний компонент педагогічної діяльності – це система знань і вмінь педагога, яка складає основу його професійної діяльності, а також певні властивості пізнавальної діяльності, які впливають на її ефективність. Набуття майбутнім спеціалістом означених умінь відбувається, у процесі навчальної діяльності.

Сьогодні, за визначенням учених (А.Вербицький, В.Загвязинський, М.Левіна, О.Пехота, О.Савченко, С.Смирнов, Д.Чернилевський та ін.), основна мета освіти полягає у формуванні в студентів здатності до активної діяльності, в тому числі до творчої професійної праці.

З позиції діяльнісного підходу процес навчання у ВНЗ відбувається як процес спільної діяльності викладача і студента.

Викладач у процесі спілкування з використанням дидактичних засобів організує пізнавальну діяльність студентів адекватно цілям навчання. Студенти у процесі пізнавальної діяльності засвоюють знання, вміння, мислительні навички і, таким чином, набувають певний досвід соціальної, професійної компетентності. У професійній освіті діяльнісний підхід проявляється не лише в способах, характері організації навчально-виховного процесу, а й його спрямованості, цільовій настанові. Провідною метою професійної освіти, відповідно до цього підходу, є формування цілісної структури професійної діяльності спеціаліста, що забезпечує його становлення як суб'єкта цієї професійної діяльності.

Певні зміни відбуваються і в організації та керівництві навчальним процесом. На думку І.Підласого, сучасна дидактика ґрунтується на системному підході до розуміння процесу навчання, відповідно до якого чуттєве сприймання, розуміння і засвоєння знань, практична верифікація набутих знань і вмінь повинні бути органічно злиті у пізнавальному процесі, навчальній діяльності. У сучасній дидактичній системі навчання не зводиться ні до передавання готових знань, ні до самостійного подолання труднощів, ні до власних відкриттів тих, хто навчається. Її відмінність – розумне поєднання педагогічного керівництва із власною ініціативою і самостійністю, активністю студентів, – підкреслює учений [4].

Основним протиріччям, що ускладнює процес становлення студента як суб'єкта професійної діяльності, є необхідність оволодіння цією діяльністю в межах і засобами навчальної діяльності, яка суттєво відрізняється від професійної за своїм змістом і характером. Тому слід організувати таке навчання, яке забезпечує трансформацію одного типу діяльності в інший. Такий перехід стає можливим шляхом організації педагогічного процесу, який би забезпечував перетворення знань, умінь, навичок, що засвоюються, у засоби вирішення різноманітних професійних завдань і проблем уже у процесі навчальної діяльності студентів. Науковцями пропонуються різноманітні напрями вирішення означеної проблеми. Основним з них є використання засобів і методів активізації пізнавальної діяльності студентів.

Зауважимо, що проблема організації активної пізнавальної діяльності студентів потребує визначення особливостей навчання студентів у сучасних умовах. Науковцями (А.Вербицький, В.Загвязинський, В.Ляудіс, П.Підкасистий, С.Смирнов та ін.) зазначається, що процес навчання у ВНЗ на сучасному етапі має певні

особливості. Характерною особливістю педагогічного процесу (ПП) є те, що це бінарний процес, який можна представити у вигляді такої умовної формули:

$$\text{ПП} = \text{НД} + \text{ВД},$$

де НД – навчальна (пізнавальна) діяльність, яку здійснює студент, а ВД – викладацька діяльність, яка здійснюється організатором і керівником цього процесу – викладачем.

На думку Д.Чернилевського, цією формулою фіксується найважливіший педагогічний закон № 1, на якому будується вся педагогічна практика: поза власною навчальною діяльністю студента і пов'язаною з нею діяльністю викладача не існує ніякого навчання [5].

Це вимагає розрізнення трьох взаємопов'язаних процесів: викладання, навчання й учіння, які в ідеалі органічно зливаються в один двобічний навчальний процес. При цьому недостатньо розглядати викладання і учіння як дві взаємопов'язані діяльності. З позицій дидактики, навчальне пізнання – невід'ємна характеристика процесу навчання. П.Підкасистий зауважує: якщо розглядати навчання з точки зору психології, тобто звернути увагу на те, як сприймається і засвоюється матеріал, то це відношення є головним, сутнісним. Але якщо подивитися на навчання з позицій педагогіки, тобто виділити головне в цілеспрямованій діяльності з передавання соціального досвіду, то головним і специфічним для цієї діяльності є інше – відношення між двома діяльностями – викладання та учіння. Пізнання може здійснюватися і поза навчанням, а взаємопов'язані діяльності викладання й учіння протікають тільки в навчанні. При цьому вчений зауважує, що основними завданнями викладання є: по-перше, мотивація пізнавальної діяльності тих, хто навчається; по-друге, реалізація принципу активності в пізнавальній діяльності, що передбачає інтенсифікацію активної, самостійної роботи кожного студента [3].

Предметом діяльності викладача виступає керівництво навчально-пізнавальною діяльністю студентів, яке подекуди розуміється досить вузько, як керівництво засвоєнням окремих пізнавальних задач. Проте студент у процесі навчання може виконувати різну функцію. Це може бути: пасивне сприйняття й освоєння інформації, що надходить ззовні; активний самостійний пошук, виявлення і використання інформації; спрямований пошук, виявлення і використання інформації (М. Корольчук) [1].

Водночас спільна діяльність викладача і студентів може мати подвійний характер, в залежності від того, яка з них є провідною.

Визнання викладання провідною діяльністю створює той тип спільної діяльності, який не забезпечує перехід студента до нового рівня розвитку, необхідного для підготовки до професійної діяльності. Провідною, смислоутворювальною діяльністю виступає учіння, оскільки за його відсутності або недостатній результативності процес навчання відбутися не може. Отже, в теорії і практиці сучасної освіти здійснюється перенесення акценту з діяльності викладача, що навчає, на пізнавальну діяльність студентів. А навчання передусім розглядається науковцями як організація педагогом активної пізнавальної діяльності студентів, спрямованої на вирішення ними нових пізнавальних задач.

Звідси випливає вимога активізації навчальної роботи студентів, спроби навчити їх учитися, необхідність реалізації принципу активності особистості в навчанні і професійному самовизначенні. Це передбачає підвищення рівня особистісної активності не тільки тих, хто навчається, але й викладачів, визначення навчання як процесу міжособистісної взаємодії і спілкування у системах “викладач – студент”, “студент – студенти” тощо, яке організується у напрямі досягнення об’єднуючої мети – формування теоретичного і практичного мислення, розвитку особистості майбутнього спеціаліста, а також розвиток особистості самого викладача (за А.Вербицьким).

При цьому, як зазначає В.Ляудіс, учіння слід розглядати як поліморфну, перетворювальну діяльність, що органічно включає в себе і гру, і працю, і творчість, оскільки ставлення до учіння як до адаптивної, а не продуктивної творчої форми активності, вступає у протиріччя з практикою неперервної освіти, яка в останні роки охопила всі рівні освіти [2].

Отже, предметом діяльності викладання виступає керівництво пізнавальною діяльністю студентів, а предметом діяльності студента є дії, які виконуються ним для досягнення передбачуваного результату діяльності, яка спонукається певним мотивом.

За І.Ільєсовим, навчальна діяльність – універсальна діяльність, яка складає основу оволодіння будь-якою іншою діяльністю, оскільки діяльність студента, яка здійснюється у процесі навчання, включає дві складові: діяльність, що засвоюється у процесі учіння і складається з певних предметних, спеціальних дій та операцій; власне навчальна діяльність, що має певну структуру, складається з розумових і практичних дій, операцій, за допомогою яких здійснюється засвоєння спеціальної, предметної діяльності, необхідних для неї знань і

практичних дій. Якщо перший вид діяльності є специфічним для кожної професії, то другий є загальним для всіх, хто навчається.

Одним з найбільш важливих компонентів діяльності педагогів водночас тісно пов'язаним з результативністю навчання, є цілепокладання як процес керування пізнавальною діяльністю студентів. Забезпечити можливість поступового ускладнення пізнавальних задач викладачу допоможуть таксономії цілей (з грецьк. taxis – розміщення за порядком і nomos – закон), запропоновані вченими (Б.Блум, В.Ляудіс, Д.Толлінгерова). Означені таксономії навчальних цілей допоможуть викладачу здійснити таксацію – вибір задач із всіх груп на основі визначення рівня навчальної задачі до операційного складу пізнавальної діяльності студентів, тобто спланувати цілі навчання за конкретним розділом, темою, визначити еталон засвоєння і пред'явити його студентам. Таксація, за В.Ляудіс, дозволяє викладачу не лише більш повно врахувати склад когнітивних вимог до навчальної діяльності студентів, а й є засобом цілеспрямованого проектування і прогнозування ходу навчання з урахуванням міри складності задач і ступеня навантаження на всі види і підвиди пізнавальної діяльності [2].

Отже, аналіз літературних джерел дає нам можливість виділити характерні риси навчальної діяльності студента, які слід врахувати в організації пізнавальної діяльності студентів: навчальна діяльність – універсальна діяльність, що складає основу оволодіння будь-якою іншою діяльністю; рушійною силою навчання є протиріччя між потребами в засвоєнні необхідних знань і досвіду пізнавальної діяльності для вирішення нових навчальних задач і реальними можливостями задоволення цих потреб; навчання можливе лише за наявності активності того, хто навчається; провідною, смислоутворювальною діяльністю є учіння, а викладання виступає як процес керівництва пізнавальною діяльністю студентів; учіння – поліморфна, перетворювальна діяльність, яка включає в себе гру, працю, творчість; цілепокладання є процесом керівництва пізнавальною діяльністю студентів, а поступовому ускладненню пізнавальних задач сприяє використання таксономії навчальних цілей.

Література

1. Корольчук М.С. Психофізіологія діяльності. – К.: Ельга, Ніка-Центр, 2003. – 400 с.
2. Ляудіс В.Я. Методика преподавания психологии. – М.: Изд-во УРАО, 2000. – 128 с.

3. Педагогика /Под ред. Пидкасистого П.И. – М.: Пед. об-во России, 1998. – 640 с.
4. Подласый И. Педагогика: Новый курс: В 2 кн. – Кн. 1: Общие основы. Процесс обучения. – М.: Гуманит. изд. центр ВЛАДОС, 2002. – 576 с.
5. Чернилевский Д.В. Дидактические технологии в высшей школе. – М.: ЮНИТИ-ДАНА, 2002. – 437 с.

І.Ю.Серьозіна

ХАРАКТЕРИСТИКА УМІНЬ І НАВИЧОК САМОКОНТРОЛЮ ТА ЕТАПИ ЇХ ФОРМУВАННЯ В УЧНІВ У ПРОЦЕСІ НАВЧАННЯ

Автор статті аналізує поняття “умення и навыки самоконтроля”, определяет этапы их формирования у школьников в процессе учебно-познавательной деятельности.

In the article author analyses the notion of abilities and skills of self-control, defines the stages of its forming at the pupils in the process of their educational-cognitive activity.

На сучасному етапі розвитку освіти особлива увага приділяється формуванню особистості як найвищої соціальної цінності. Педагогічна наука надає перевагу тим формам і методам навчання та виховання, які допомагають врахувати інтереси, запити і можливості учня як активного суб'єкта цілісного навчального процесу. Тому концепція Національної доктрини розвитку освіти в Україні, Закон України “Про освіту” та інші державні нормативні документи передбачають формування особистості з високим інтелектуальним потенціалом, здатної вчитися і працювати в умовах постійного розширення інформації. Реалізація цього стратегічного завдання сучасної освіти значною мірою залежить від того, чи вміють школярі самостійно знаходити, переосмислювати та опрацьовувати інформацію, а також контролювати, коригувати й оцінювати власну навчальну діяльність, здійснювати самоконтроль і саморегуляцію.

Аналіз наукових досліджень, в яких започатковано розв'язання даної проблеми, виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується дана стаття. Суттєвий внесок у дослідження проблеми формування вмінь та навичок учнів зробили педагоги і психологи Ю.Бабанський, В.Беспалько, Д.Богоявленський, Л.Виготський, П.Гальперін, С.Гончаренко, Є.Льїн, Є.Кабанова-Меллер, О.Леонтєв, І.Лернер, Н.Менчинська, В.Паламарчук,